

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2023.21.36>

Ткач А.В.

*кандидат юридичних наук,
прокурор Печерської окружної прокуратури міста Києва,
ORCID ID: 0009-0007-3253-3687*

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ПЕРЕБІГОМ СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Постановка проблеми. Після широкомасштабного вторгнення військ агресора на територію нашої держави, безумовно, досить гостро постала проблема збереження процесуальних строків, насамперед у кримінальних провадженнях з підозрюваним (ими), досудове розслідування у яких не було закінчено у розумінні ст.283 КПК України через настання виняткових обставин. Враховуючи положення, запроваджені з 15.03.2022 норми, передбачені п. 3 ч. 1 ст. 615 КПК України, повноваженнями щодо зупинення строків досудового розслідування наділено прокурора лише у випадку якщо «відсутня об'єктивна можливість подальшого проведення, закінчення досудового розслідування та звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності». Відповідно до норм вказаної ст. 615 КПК – «строк досудового розслідування у кримінальному провадженні зупиняється на підставі вмотивованої постанови прокурора з викладом відповідних обставин та підлягає поновленню, якщо підстави для зупинення перестали існувати. До зупинення досудового розслідування прокурор зобов'язаний вирішити питання про продовження строку тримання під вартою» [1]. Тобто проблема збереження процесуальних строків частково вирішувалось наділенням прокурора винятковими повноваженнями зупиняти перебіг вказаного строку шляхом винесення вмотивованої постанови.

Проте, вказані обставини не поширюються на випадки, коли досудове розслідування на час запровадження воєнного стану уже було зупинено, наприклад у зв'язку із розшуком підозрюваного, а сторона захисту звернулась із скаргами до слідчих суддів щодо скасування постанов органу досудового розслідування про зупинення слідства. Саме під час розгляду таких скарг слідчими суддями виникає проблематика скасування постанов про зупинення досудового розслідування, що тягне за собою вичерпання строків досудового розслідування. Розглянемо правовий інструментарій реагування на вказані рішення.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є визначення повноважень прокурора щодо контролю за перебігом строків досудового розслідування під час дії правового режиму воєнного стану, дослідження актуальної судової практики на зазначену тематику та висловлення пропозицій щодо вирішення проблемних питань, які виникають під час правозастосовної діяльності.

Аналіз наукових публікацій. Питання, пов'язані із дотриманням строків досудового розслідування висвітлювався у працях О.А. Банчука, І.В. Гловюк, І.М. Гуткіна, В.П. Даневського, А.Я. Дубинського, С.О. Заїки, Д.В. Лук'янчикова, В.Т. Маляренка, А.М. Орлеана, О.О. Торбаса, О.Г. Яновської та інших, проте зазначена проблематика потребує подальшого дослідження та аналізу з точки зору актуальної слідчої та судової практики.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до змін, внесених Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури», стаття 219 КПК України зазнала суттєвих змін та з неї було виключено норми про обрахунок строків досудового розслідування з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, які суттєво ускладнювали збереження строків досудового розслідування у так званих «фактових» кримінальних провадженнях, у яких жодній особі не було повідомлено про підозру. За новою редакцією ст. 219 КПК України – «строк досудового розслідування обчислюється з моменту повідомлення особі про підозру до дня звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотанням про закриття кримінального провадження або до дня ухвалення рішення про закриття кримінального провадження» [1].

Проте вказані зміни не стосуються кримінальних проваджень, у яких досудове розслідування зупинено у зв'язку із розшуком підозрюваного, де досить часто сторона захисту, використовуючи надані чинним КПК України повноваження, вдається до оскарження у слідчого судді місцевого суду в межах територіальної юрисдикції постанови слідчого про зупинення досудового розслідування. У подальшому, у випадку задоволення такого клопотання сторони захисту, вказана обставина призводить до автоматичного вичерпання строків слідства і закриття кримінального провадження, що створює певну правову колізію для слідчих і прокурорів, оскільки згідно вимог чинного КПК вказана ухвала слідчого судді не підлягає окремому оскарженню до апеляційної інстанції.

Актуальність вказаної теми обумовлена обмеженістю процесуальних інструментів

реагування сторони обвинувачення на скасування вищезазначених постанов органу досудового розслідування навіть під час дії правового режиму воєнного стану та відсутністю у потерпілої сторони будь-якої можливості вплинути на вказані обставини. Адже згідно абзацу 2 ч. 5 ст. 219 КПК України, строк із дня винесення постанови про зупинення кримінального провадження до дня її скасування слідчим суддею включається у строки, передбачені цією статтею, крім випадків винесення такої постанови у порядку, встановленому статтею 615 цього Кодексу [1].

Натомість ч. 1 ст. 309 КПК України містить виключний перелік ухвал слідчого судді, які підлягають оскарженню. А саме під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про: 1) відмову у наданні дозволу на затримання; 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні; 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні; 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні; 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні; 5-1) застосування запобіжного заходу у вигляді застави або про відмову в застосуванні такого заходу; 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні; 7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні;

8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні; 9) арешт майна або відмову у ньому; 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа - підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність; 11) від-

сторонення від посади або відмову у ньому; 11-1) продовження відсторонення від посади; 12) відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування; 13) закриття кримінального провадження на підставі частини дев'ятої статті 284 цього Кодексу [1].

Крім того, згідно ч.2 ст. 302 КПК України під час досудового розслідування також можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження або на рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про закриття кримінального провадження на підставі пункту 9-1 частини першої статті 284 цього Кодексу, про скасування повідомлення про підозру чи відмову у задоволенні скарги на повідомлення про підозру, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній [1].

Частина 3 цієї ж статті передбачає, що скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді. Проте сам порядок реагування суддів на заперечення сторони обвинувачення, подані в порядку ч.3 ст. 309 КПК України в підготовчому судовому засіданні на ухвали слідчого судді, які не підлягали окремому оскарженню, у чинному кримінальному процесуальному порядку не визначений та потребує уточнення шляхом внесення змін до чинного КПК України.

З цього правила є виняток, сформований сталою судовою практикою. А саме окремому оскарженню підлягає ухвала слідчого судді, яка не входить до переліку, визначеному у ст. 309 КПК України, проте може бути скасована, якщо апелянт доведе, що вона не передбачена КПК України. Згідно з правовою позицією Верховного Суду України, викладеною у постанові від 12 жовтня 2017 року у справі № 757/49263/15-к, у разі, якщо слідчий суддя прийняв рішення, яке не передбачено КПК, або не узгоджується з положеннями ст. 304

КПК стосовно його повноважень, суду апеляційної інстанції при вирішенні питання про відкриття апеляційного провадження належить виходити з приписів ст. 9 КПК України, яка розкриває принцип законності кримінального провадження та в частині шостій установлює, що, коли положення цього Кодексу не регулюють або неоднозначно регулюють питання кримінального провадження, застосовуються загальні засади кримінального провадження, визначені частиною першою статті 7 цього Кодексу. Однією з таких засад є забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (п. 17 ч. 1 ст. 7 КПК), а її зміст розкрито у ст. 24 КПК, згідно з частиною першою якої кожному гарантується право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого в порядку, передбаченому КПК [2].

Верховний Суд України сформулював висновок щодо застосування норми права, відповідно до якого, у разі постановлення слідчим суддею ухвали, що не передбачена кримінальними процесуальними нормами, до яких відсилають положення ч. 3 ст. 309 КПК, суд апеляційної інстанції не вправі відмовити у перевірці її законності, посилячись на приписи ч. 4 ст. 399 КПК [2]. Аналогічні правові позиції викладені в постановках Великої Палати Верховного Суду від 23 травня 2018 року у справах №№ 237/1459/17 та 243/6674/17-к [2].

Однак вказана судовою практикою не стосується можливості оскарження ухвали слідчого судді, постановленої за результатами розгляду клопотання сторони захисту, якою скасовано постанови органу досудового розслідування про зупинення досудового розслідування. Як зазначив Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у постанові від 08 червня 2021 року у справі № 757/4386/21-к: «статтею 309 КПК України на рівні загальних норм закріплено перелік ухвал слідчого судді, які підлягають оскарженню в апеляційному порядку під час

досудового розслідування. А згідно з ч. 3 ст. 309 КПК, інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді. При цьому у ст. 309 та ч. 3 ст. 392 КПК України використано спеціально-дозвільний тип правового регулювання оскарження ухвал слідчих суддів, згідно якого заборонено оскаржувати усі ухвали слідчих суддів, окрім тих, перелік яких визначений кримінальним процесуальним законом» [3].

З вказаного випливає, що єдиний правовий інструментарій, який залишається у сторони обвинувачення щодо оскарження ухвал слідчого судді про скасування постанов слідчого про зупинення досудового розслідування – це подання заперечень у підготовчому судовому засіданні безпосередньо в суді. Проте, в такому випадку існує велика імовірність прийняття судом першої інстанції рішення про закриття кримінального провадження в порядку п. 10 ч.1 ст. 284 КПК України. Не зважаючи на вказані обставини, досліджена нами актуальна судова практика Верховного Суду свідчить про зобов'язання, які покладаються на суддю суду першої інстанції належним чином розглянути заперечення прокурора на ухвали слідчого судді.

Однак, як переконує Алексашина Н.С., у чинному КПК України не врегульована процедура розгляду заперечень на ухвали слідчих суддів. В процесі розгляду заперечень суд фактично повинен надати оцінку законності та обґрунтованості ухвали слідчого судді, тобто переглянути рішення судді тієї самої інстанції, що суперечить принципу інстанційності, визначеного у ст.17 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Також не визначені у законодавстві і можливі варіанти рішень за результатами розгляду заперечень на ухвалу слідчого судді [4].

За приписами ст. 22 КПК кримінальне провадження здійснюється на основі принципу змагальності, який передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав,

свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим Кодексом.

При цьому, позбавивши сторони права на апеляційне оскарження певних ухвал слідчого судді під час досудового розслідування, законодавець не залишив їх без засобів правового захисту від незаконних або необґрунтованих рішень слідчого судді. За приписами ч. 3 ст. 309 КПК на ухвали слідчого судді, які не оскаржуються під час досудового розслідування, можуть бути подані заперечення під час підготовчого провадження в суді.

Відповідно до вже усталеної практики Верховного Суду, зокрема наведеній у постанові колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 05 липня 2023 року у справі № 235/7266/21 (провадження № 51-1109км22) зазначається, що Суд, отримавши такі заперечення, має їх розглянути під час підготовчого провадження або під час судового розгляду, в залежності від характеру поставленого питання, і прийняти вмотивоване рішення. Верховний Суд вже неодноразово зазначав, що суд, який розглядає обвинувачення по суті, наділений повноваженнями досліджувати усі обставини для вирішення питань, важливих для виконання його завдань. Такі ж висновки зроблено і в постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 06 червня 2023 року у справі № 489/6721/21 (провадження № 51-4081км22). [5, 6].

За висновком Об'єднаної палати ККС, неприйняття судом першої інстанції до розгляду під час підготовчого судового засідання висловлених прокурором заперечень на ухвалу слідчого судді про скасування постанови слідчого про зупинення досудового розслідування та ненадання відповідей на доводи такого заперечення не лише не ґрунтуються на положеннях чинного кримінального процесуального закону, але й суперечать положенням ч. 3 ст. 309 КПК (постанова ККС від 13 лютого 2023 року в справі № 932/8842/20, провадження № 51-5954км21). Отже, за практикою суду касаційної інстанції суд має належно

перевірити заперечення учасника провадження на рішення, ухвалені слідчим суддею під час досудового розслідування, які відповідно до приписів ч. 3 ст. 309 КПК можуть бути висловлені навіть в усній формі. [7].

Таким чином, приходимо до висновку, що в аспекті застосування приписів ч. 3 ст. 309 КПК України сторона обвинувачення має можливість заперечити обґрунтованість ухвали слідчого судді, якою скасовано постанови слідчого про зупинення досудового розслідування, і суд зобов'язаний розглянути ці заперечення та прийняти рішення по суті питання, ґрунтуючись на власній оцінці обставин провадження. З метою єдності судової практики з вказаного питання, на наш погляд, необхідно уточнити на законодавчому рівні шляхом внесення відповідних змін до КПК України повноваження головуючого судді щодо реагування на виявлені порушення при винесенні не будь-яких ухвал слідчого судді (адже апеляційний перегляд - це функція суду апеляційної інстанції). А саме такого виду ухвал слід-

чих суддів, які безпосередньо впливають на обрахунок процесуального строку досудового розслідування у кримінальних провадженнях, у яких особі (особам) повідомлено про підозру та перебіг досудового розслідування зупинено у зв'язку із оголошенням розшуку підозрюваного (підозрюваних). Також дієвим, на нашу думку, з метою дотримання принципу юридичної визначеності було б запровадження у КПК України заборони на розгляд слідчими суддями клопотань сторін кримінального провадження, предметом яких слугували ті ж обставини, з приводу яких слідчими суддями уже приймалися рішення по суті, які набули законної сили. Вказані зміни викоринили б практику зловживання процесуальними правами та звернення до слідчих суддів без зазначення нових обставин з однотипними клопотаннями, рішення по яким уже приймалися, що призвело б до позитивного ефекту зменшення навантаження на слідчих суддів місцевих судів, особливо в судах, з надмірним навантаженням.

Анотація

У запропонованій статті висвітлено окремі аспекти змагального процесу сторони обвинувачення та захисту при вирішенні актуальних питань щодо обрахунку процесуального строку досудового розслідування під час дії правового режиму воєнного стану у кримінальних провадженнях, досудове розслідування у яких зупинено у зв'язку із розшуком підозрюваного. Проаналізовано актуальну судову практику, досліджено правові висновки Верховного Суду з обраної тематики. Спираючись на досліджену судову практику, зроблено висновки, що сторона обвинувачення все ж таки має можливість заперечити обґрунтованість ухвали слідчого судді, якою скасовано постанови слідчого про зупинення досудового розслідування під час підготовчого судового провадження, і суд зобов'язаний розглянути ці заперечення та прийняти рішення по суті питання, ґрунтуючись на власній оцінці обставин провадження.

Також у статті, з метою дотримання принципу юридичної визначеності, запропоновано уточнити на законодавчому рівні, шляхом внесення відповідних змін до КПК України, повноваження судді щодо реагування на виявлені порушення при винесенні ухвал слідчими суддями, які безпосередньо впливають на обрахунок процесуального строку досудового розслідування у кримінальних провадженнях, у яких особі (особам) повідомлено про підозру та перебіг досудового розслідування зупинено у зв'язку із оголошенням розшуку підозрюваного (підозрюваних). Серед іншого внесено пропозиції законодавчих змін щодо заборони розгляду слідчими суддями клопотань сторін кримінального провадження, предметом яких слугували ті ж обставини, з приводу яких слідчими суддями уже приймалися рішення по суті, які набули законної сили. Вказані зміни викоринили б практику зловживань процесуальними правами та звернення до слідчих суддів без зазначення нових обставин з однотипними клопотаннями, рішення по яким уже приймалися, що призвело б до позитивного ефекту зменшення навантаження на слідчих суддів місцевих судів.

Ключові слова: прокурор, слідчий суддя, воєнний стан, строки досудового розслідування, широкомасштабне вторгнення РФ, слідчий, зупинення досудового розслідування.

Tkach A.V. Powers of the prosecutor to control the course of pre-trial investigation during the legal regime of martial law

The article highlights certain aspects of the adversarial process of the prosecution and defense in resolving topical issues related to the calculation of the procedural term of pre-trial investigation during the martial law regime in criminal proceedings where the pre-trial investigation is suspended due to the search for a suspect. The author analyzes the current case law and examines the legal opinions of the Supreme Court on the selected topic. Based on the case law studied, the author concludes that the prosecution still has the opportunity to challenge the validity of the investigating judge's decision to cancel the investigator's decision to suspend the pre-trial investigation during the preparatory court proceedings, and the court is obliged to consider these objections and make a decision on the merits based on its own assessment of the circumstances of the proceedings. Also, in order to comply with the principle of legal certainty, the article proposes to clarify at the legislative level, by introducing appropriate amendments to the CPC of Ukraine, the powers of a judge to respond to the violations detected when making rulings by investigating judges which directly affect the calculation of the procedural term of pre-trial investigation in criminal proceedings in which a person (persons) has been notified of suspicion and the pre-trial investigation has been suspended due to the announcement of a wanted list of suspect (suspects).

Among other things, legislative amendments have been proposed to prohibit investigating judges from considering motions filed by parties to criminal proceedings that are based on the same circumstances as those on which investigating judges have already made decisions on the merits that have entered into force. These changes would eradicate the practice of abusing procedural rights and applying to investigating judges without specifying new circumstances with the same type of motions that have already been decided, which would have a positive effect of reducing the workload of investigating judges of local courts.

Key words: prosecutor, investigating judge, martial law, pre-trial investigation terms, large-scale invasion of Russia, investigator, suspension of pre-trial investigation.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI (*Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Постанова Верховного Суду України від 12 жовтня 2017 року у справі № 757/49263/15-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105190837>
3. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 08 червня 2021 року у справі № 757/4386/21-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97495636>
4. Алексашина Н.С. Заперечення на ухвалу слідчого судді або рівняння з кількома невідомими. Судово-юридична газета. Блог. 2023. URL: <https://sud.ua/uk/news/blog/263599-zaperechennya-na-ukhvalu-slidchogo-suddi-abo-rivnyannya-z-kilkoma-nevidomimi>
5. Постанова колегії суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду від 05 липня 2023 року у справі № 235/7266/21 (провадження №51-1109км22) URL: https://protocol.ua/postanova_kks_vp_vid_05_07_2023_roku_u_sprav_i_235_7266_21/
6. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 06 червня 2023 року у справі № 489/6721/21 (провадження № 51-4081км22). URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/111431188>
7. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 13 лютого 2023 року в справі № 932/8842/20, провадження № 51-5954кмо21 URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/109075145>